

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

СЕМИГІНА Тетяна Валеріївна

УДК 364-146:316.324

**МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНО
РОЗВИНУТИХ КРАЇН: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК**

23.00.01 – теорія та історія політичної науки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ - 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті „Києво-Могилянська академія”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
ЛУКАШЕВИЧ Микола Павлович,
Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України
завідувач кафедри соціології і соціальної
роботи

Офіційні опоненти – доктор політичних наук, професор
ДЕНИСЕНКО Валерій Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
завідувач кафедри теорії та історії політичної
науки

кандидат політичних наук, доцент,
ЗЕЛЕНЬКО Галина Іванівна,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України
старший науковий співробітник відділу
теоретичної
і прикладної політології

Захист відбудеться “1” лютого 2008 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий „26” грудня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Характерною особливістю сучасного етапу розвитку світу є відхід від усталених форм економічної, соціальної, гуманітарної політики. Відбуваються радикальні зміни в соціальній сфері не тільки тих країн, що їх раніше відносили до так званого „другого світу”, а й у країнах традиційної демократії. Ці держави опинилися перед необхідністю робити вибір між колективною та індивідуальною відповідальністю за соціальний добробут, між обов’язками найманого працівника та обов’язками роботодавця у страхуванні від соціальних ризиків, між обов’язковою та добровільною участю у соціальних програмах, орієнтацією на позитивні чи на негативні свободи, між місцевим, національним чи наднаціональним регулюванням соціальної сфери.

Перехід України до ринкових відносин, її інтеграція до світової економічної системи, зміни у політичній сфері потребують нових підходів до розуміння соціальної політики та перспектив її розвитку. Саме тому для ефективних національних перетворень важливим є аналіз та використання досвіду інших країн, врахування досягнень, обмежень та динаміки розвитку існуючих моделей соціальної політики економічно потужних країн і практики реалізації соціальних програм, теоретичне обґрунтування вибору адекватної моделі соціальної політики.

Процеси перетворення викликані, зокрема, дискусіями щодо державного фінансування соціальної сфери та регулювання трудових відносин за умов посиленої трудової міграції та гнучких форм зайнятості, що в теоретико-ідеологічному плані означає перегляд ціннісної бази моделі соціальної політики. Практичні наслідки змін усталених моделей потребують належного аналізу та осмислення. Відтак порівняльний аналіз політичних процесів, що відбуваються в соціальній сфері економічно розвинутих країн у контексті регіональних інтеграцій та глобалізації, набуває особливого значення, він дає змогу відстежити динаміку змін ідеологічних уявлень, їх теоретичного обґрунтування і практичних дій урядів економічно розвинутих країн.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідної теми кафедри політології Національного університету „Києво-Могилянська академія” – „Політологічні основи держави” (0107U0000975). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Національного університету „Києво-Могилянська академія” (протокол № 4 від 21 квітня 2005 р.).

Метою дослідження є історико-порівняльний аналіз соціальної політики і визначення тенденцій розвитку її усталених моделей.

Реалізація мети дослідження обумовила розв’язання таких завдань:

– дослідити процес виникнення, формування і розвитку концепцій соціальної політики у контексті історії світової політичної і філософської думки, соціальної практики держав;

– проаналізувати теоретико-методологічні підходи до визначення соціальної політики, її моделей та оцінок впливу глобалізаційних процесів на соціальну сферу;

– сформулювати аналітичний інструментарій оцінки ситуації в соціальній політиці окремої країни, який дозволяє робити широкі узагальнення;

– проаналізувати існуючий стан соціальної політики низки економічно розвинутих країн та визначити ті трансформації в різних аспектах моделей соціальної політики досліджуваних країн, що вже відбуваються або передбачені на найближчу перспективу;

– виявити спільні та відмінні риси у змінах, які мають місце в моделях соціальної політики економічно розвинутих країн, та їх перспективи для України.

Об'єктом дослідження є процес формування та структуризація соціальної політики економічно розвинутих країн світу.

Предметом дослідження є моделі соціальної політики як сукупність умовних характеристик, що дають уявлення про цінності соціальної політики в конкретній країні, її цілі, завдання, інструменти та форми реалізації, взаємозв'язок із економічними, демографічними, політичними та іншими чинниками.

Методи дослідження. Робота ґрунтується на загальнонаукових методах дослідження - об'єктивному аналізі, абстрактно логічному методі, документальному аналізі і спирається на загальні методологічні принципи аналізу політологічної, філософської та культурно-історичної спадщини: об'єктивності, історизму, детермінізму тощо. В дослідженні проаналізовані різні за світоглядною орієнтацією праці вітчизняних і зарубіжних фахівців з історії політичних і правових ідей, історії філософії, істориків культури, пов'язані з пізнанням аналізованих проблем. В зв'язку з багатовимірністю і теоретичністю проблеми, емпіричною основою концептуальних узагальнень став широкий масив результатів наукових досліджень, залучених з інших галузей знань - історії, філософії, соціології, соціальної роботи тощо, які стосуються філософських проблем політики і влади, функцій держави у соціальній сфері та концепцій соціальної держави, теорій модернізацій і сучасного розвитку демократії, громадянського суспільства, розвитку ідеологій і суспільних цінностей, концепцій соціальної справедливості, проведення порівняльних досліджень та типологізації соціальної політики.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять також положення і принципи структурно-функціонального аналізу, що дало змогу досліджувати соціально-політичне явище як структурно-диференційовану

цілісність, де кожен складовий елемент має своє функціональне призначення. Цей підхід використано для виокремлення елементів структури соціальної політики як цілісної системи, для якої важливий взаємозв'язок між потребами, законами, суб'єктами політики, соціальними службами, послугами, результатами і наслідками політики.

Для аналізу сучасного стану моделей соціальної політики у роботі використано емпіричні методи: вивчення й аналіз статистичних даних, законодавчої бази, документів тощо. У дослідженні застосована техніка country-by-country study, яка передбачає послідовне вивчення ситуації у певних країнах за обраним алгоритмом. Вибір країн детермінувався географічним підходом та теоріями соціальної політики. Великобританія, Швеція та Німеччина являють собою приклади “класичних моделей” соціальної політики. Вивчення змін, що відбуваються в них, дало уявлення про розвиток та трансформацію різних європейських систем соціального забезпечення. США та Бразилія – американські гіганти – мають різні ідеологічні погляди на суть і обсяг соціальних програм, спрямованих на поліпшення життя громадян держави, і різний рівень добробуту населення в цілому. Японія перебуває на етапі крутого зламу свого економічного та соціального життя. Нова Зеландія – унікальна держава у плані соціальної політики, оскільки там сформовані егалітарні соціальні програми. Використання порівняльно-ретроспективного методу аналізу дає змогу співставити процеси становлення, політичні інституції та механізми діяльності держав у соціальній сфері в різних історичних умовах.

Наукова новизна одержаних в процесі дослідження результатів полягає в удосконаленні систематизації теоретичних засад дослідження соціальної політики, що накопичені в політичних теоріях та практиках, концептуалізації моделей соціальної політики і виявленні тенденцій їх змін, подальшій розробці алгоритму для порівняння моделей соціальної політики. В рамках проведеного дослідження обґрунтовано наступні теоретичні положення, які відзначаються науковою новизною та виносяться на захист:

- поглиблено історіографічний аналіз еволюції підходів до розуміння ролі держави у соціальному забезпеченні громадян;

- уточнено визначення соціальної політики, яка розглядається, по-перше, як важливий напрям внутрішньої політики будь-якої держави, спрямований на збереження соціальної стабільності; по-друге, як соціальний інститут, завданням якого є відтворення соціальної структури з метою самозбереження; по-третє, як відкрита система, компонентами якої є формальні інститути, що відповідають за розроблення та реалізацію політичних заходів, політичні партії і зацікавлені групи;

- визначено детермінанти, які конституують соціальну політику та політичні процеси в соціальній сфері, що дало змогу окреслити вплив різних чинників, насамперед глобалізаційних і демографічних;

– вперше у вітчизняній політичній науці запропоновано модель проведення порівняльного дослідження сучасного стану соціальної політики в економічно розвинутих країнах, яка враховує економічні, демографічні, етносоціальні, психологічні та інші чинники і відображає мультидисциплінарний характер соціальної політики;

– за результатами комплексного порівняльного дослідження реалізації соціальної політики держав різних континентів, яка перебуває в стані трансформацій, зумовлених процесами глобальної та регіональних інтеграцій, вперше у вітчизняній політичній науці обґрунтовано тезу щодо збереження моделями соціальної політики значної частини властивих їм системоутворюючих рис, визначених класифікаціями Г. Еспінг-Андерсена та інших вчених у 1970-1980-х роках;

– виявлено тенденції змін у традиційних моделях соціальної політики в економічно розвинутих країнах, які полягають у посиленні орієнтації на роботу в громаді, впровадженні ринкових відносин у соціальне страхування, зменшенні ролі профспілок у регулюванні питань ринку праці, зростанні державної підтримки системи освіти та професійного навчання й перенавчання, а також у застосуванні в рамках певної моделі інструментів та методів фінансування, властивих іншим моделям, що можна вважати свідченням зближення політико-ідеологічного підґрунтя моделей соціальної політики, що варто взяти до уваги при розробленні соціальної політики в сучасній Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для підготовки курсів щодо політологічної компаративістики та політики в соціальній сфері. Розроблені автором навчальні програми курсів „Порівняльна соціальна політика”, „Аналіз публічної політики в соціальній сфері”, „Аналіз політики охорони здоров'я” запроваджені в навчальний процес підготовки Національного університету „Києво-Могилянська академія”.

Ідеї, положення та висновки дисертації можуть бути використані в подальших дослідженнях із соціальної політики та при розробці концепцій і основних напрямів соціальної політики в Україні, зокрема, щодо реформування існуючих механізмів регулювання соціальних програм, та виборі стратегічних та тактичних альтернатив у соціальному забезпеченні.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою. Дисертантом сформульована наукова концепція дослідження; положення роботи, її наукова новизна, висновки є особистими напрацюваннями автора.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданні кафедри політології Національного університету „Києво-Могилянська академія”, на ряді науково-практичних та наукових конференціях, а саме: міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні проблеми управління” (Київ, 2003);

щорічних наукових конференціях НаУКМА (Київ, 2004, 2005, 2006); міжнародній науковій конференції „Соціальна робота, соціальна політика, охорона здоров'я: як Україні досягнути європейського рівня якості послуг?” (Київ, 2007).

Публікації. Зміст та матеріали дисертаційного дослідження відображено у 14 публікаціях, з яких: 1 - авторська монографія, 1 – розділ у колективній монографії, 1 – навчальний посібник, 3 – статті у фахових наукових політологічних журналах, 7 - статей у наукових журналах та збірниках, 1 – методичні рекомендації до курсу.

Структура дисертації. Проблеми, які стали об'єктом даного дослідження, визначили логіку і структуру роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (342 позиції) та додатку. Обсяг дисертації – 234 сторінки, основна частина роботи викладена на 200 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У „**Вступі**” обґрунтовано актуальність та значущість проблеми, охарактеризовано ступінь наукової розробленості теми дослідження, його мета та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, теоретико-методологічні принципи, наукову новизну, розкрито практичне значення роботи, визначено рівень апробації результатів.

У першому розділі „**Історико-теоретичний аналіз інституалізації соціальної політики як галузі державної політики**” здійснено стислий аналіз наукових доробок стосовно еволюції політичних і філософських поглядів на роль держави у соціальному забезпеченні громадян, соціальну справедливість і суспільну підтримку.

Питаннями визначення ролі держави в забезпеченні добробуту громадян займалися такі відомі вчені, як Конфуцій, Аристотель, Д. Локк, Г. Гегель, І. Кант, Ш. Фур'є, Л. фон Штайн, Д. Кейнс та багато інших. У сучасній українській науці осмислення теоретичних та історичних аспектів розвитку соціальної політики можна віднайти в роботах Є. Головахи, О. Дороніна, Е. Лібанової, М. Лукашевича, Г. Мірошніченко, Г. Попович, В. Скуратівського, В. Сокурєнко, В. Співака, Г. Щедрової, Л. Четверікової та ін. Дослідження філософських проблем політики і влади знайшли відображення в роботах В. Андрущенка, В. Беха, І. Варзара, В. Жмири, І. Паська, С. Рябова,. Для адекватного розуміння сутності сучасної соціальної політики важливими є модернізаційні процеси і уявлення про сучасну демократію, вивченням яких займалися О. Бабкіна, В. Горбатенко, В. Давиденко, Г. Зеленько, а також дослідження розвитку ідеологій і суспільних цінностей (В. Корнієнко, М. Недюха, С. Остюченко, В. Якушик).

У дисертації визначено, що становлення соціальної політики як об'єкту наукового знання відбулося в ХХ столітті, коли виникли державні системи соціального захисту населення. Наукове осмислення ролі держави в забезпеченні добробуту громадян, а відтак і у соціальній політиці, відбувалося за рахунок інтеграції різних підходів, обґрунтованих у філософських та політичних теоріях. Серед основних підходів у роботі виділено: теологічний (Конфуцій, Г. та М. Смотрицькі, І. Вишенський, С. Зизаній, Я. Ковельський), суспільної благодійності (Д. Локк, І. Франко), правовий (Ш. Фур'є, А. Гамільтон, Д. Медісон, Дж. Джей), соціально-адміністративний (О. Бісмарк, У. Беверідж).

Важливою передумовою формування держави загального добробуту став розвиток політекономічних досліджень (А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс та ін.), в яких сформулювалася думка про те, що в становищі робітничого класу криється реальна загроза соціальній і політичній стабільності капіталістичного суспільства.

На нинішньому етапі соціальна політика в багатьох країнах перебуває під впливом суперечливих теоретичних і ідеологічних концепцій, зокрема егалітарного лібералізму (Д. Раулз), неолібералізму (Ф. фон Хайек, М. Фрідмен), комунітаризму (Е. Етціоні), ідеї „Третього шляху” (Е. Гідденс) тощо.

Науковий аналіз в дисертації процесу формування сучасних моделей соціальної політики здійснено з врахуванням досліджень вчених, які розглядали феномени соціальної держави, соціальної ринкової держави та держави загального добробуту – В. Бабкіна, С. Бульбенюк, А. Гейденхейма, Д. Єромленка, З. Міщук, Т. Перглер, А. Сіленко, П. Флори, П. Церкасевич, Л. Четверікової, Г. Щедрової та ін.

За результатами проведеного аналізу виділено дві ключові політичні течії, що обумовлюють цінності і засоби реалізації соціальних програм: лібералізм і комуналізм, що співіснували на всіх етапах становлення соціальної політики як сфери державної політики та міждисциплінарного наукового знання. Вони становлять ідеологічне підґрунтя для різних стратегій соціального захисту. На сучасному етапі дослідники ведуть мову про „постмодерну” державу загального добробуту, спрямовану на гармонізацію соціальних відносин у суспільстві, яка в ідеологічному і практичному вимірі являє собою синтез ліберальних, консервативних і комуналістських політичних вчень.

У другому розділі роботи „Сучасні теоретико-методологічні засади аналізу соціальної політики” проаналізовано погляди українських і зарубіжних учених стосовно сутності соціальної політики, її функцій та завдань, чинників, що впливають на її формування, а також класифікації соціальної політики, висловлені у наукових працях, що побачили світ у другій половині ХХ століття. При цьому увага акцентована на теоріях, методах і

підходах, які науковці пропонують застосовувати при здійсненні компаративного аналізу.

Показано, що у науковій літературі соціальну політику розглядають у широкому сенсі як соціальний інститут, завданням якого є відтворення соціальної структури з метою самозбереження (Б. Джонсон, Ф. Дей, У. Лоренц, Г. Осадча), а у вузькому – як практичну діяльність уряду та інших структур, спрямовану на регулювання взаємовідносин, розподіл ресурсів, підвищення добробуту і задоволення потреб як населення в цілому, так і окремих груп (Т. Ганслі, Д. Єрмоленко, В. Жмир, О. Іванова, Д. Стюарт, С. Тетерський). За результатами проведеного аналізу наукових розробок визначено, що на формування національної соціальної політики впливають різноманітні чинники – економічні, політичні, демографічні, соціальні, культурні тощо.

Оцінка ступеню розробки окреслених проблем виявила недостатню дослідженість процесу змістової наповненості і конкретно-історичних фактів формування моделей соціальної політики у різних країнах. Заслугує на увагу детальніший аналіз схожих і відмінних рис у соціальній політиці країн, що перебувають у відносно сприятливих економічних умовах, порівняно з іншими державами, що дасть змогу виокремити тенденції розвитку моделей соціальної політики. Одним із важливих аспектів теорії соціальної політики, який досліджено в дисертаційній роботі, є виділення теоретичного конструкту моделей соціальної політики, тобто загальної схеми опису сукупності найважливіших елементів, що дозволяє порівнювати соціальну політику в різних країнах. Показано, що існуючі класифікації моделей соціальної політики – Р. Тітмуса (1974), Г. Еспінг-Андерсена (1980), Р. Мішри (1981), В. Джорджа та Р. Уїлдінга (1985), Ф. Уїльямс (1989), У. Лоренца (1991) та ін. – ґрунтуються переважно на врахуванні ідеологічних та ціннісних засад, властивих системам соціального захисту конкретних країн. Виявлено, що у сучасній політичній науці моделі соціальної політики економічно розвинутих країн доцільно поділяти на: ліберальні (англо-саксонські, модель Беверіджа, залишкові), у яких забезпечення нужденних здійснюється на основі залишкового принципу із фінансуванням за рахунок державних зборів і податків; корпоративістські (консервативні, модель Бісмарка, французько-німецькі), що ґрунтуються на обов'язковому соціальному страхуванні, і соціал-демократичні (перерозподільчі, шведська), де перерозподіл доходів здійснюється завдяки високому рівню оподаткування.

У дисертаційній роботі проаналізовано напрями оцінювання науковцями сутності процесів, що спостерігаються у соціальній сфері багатьох країн, у контексті їхнього зв'язку зі становленням світу як цілісності. Одні вчені (Г. Голденберг, Р. Гудзон, Б. Дікон, У. Епштейн, Е. Рігер, С. Лейбфрід, Е. Уїльямс та ін.) дотримуються думки, що національну соціальну політику вже неможливо розглядати поза контекстом глобальних

процесів і тенденцій, а почасти взагалі не варто говорити про національну політику, оскільки національним урядам лише відведено роль виконавця рішень наднаціональних утворень. Інші науковці (С. Вікерс, М. Піжл, М. Карі, У. Лоренц, П. Спікер) вважають, що національні традиції соціального забезпечення продовжують відігравати важливу роль у прийнятті рішень стосовно соціальних питань та реалізації соціальних програм. Разом із тим частина дослідників (З. Міщук, А. Сіленко, Ю. Таран) відзначає суттєвий вплив на зміни у моделях соціальної політики економічно розвинутих країн таких чинників як руйнування соціалістичної системи та одержавлених форм соціального захисту, зближення соціальної політики економічно розвинутих країн на філософсько-концептуальному рівні.

В цьому розділі проаналізовано підходи до порівняльного аналізу політики, їхні переваги та обмеження. Зокрема, розглядається евристичні можливості застосування системних та культурних теорій, нормативного, структурного та біхевіористського підходів, кількісної та якісної парадигм проведення порівняльного дослідження. Визначено, що сформувалось дві політологічні школи порівняльних досліджень у соціальній сфері – Г. Віленського, який пропонує брати за основу порівняння рівень державних витрат на соціальну сферу, і Ф. Кастла, який для оцінки соціальної політики пропонує порівнювати ідеологію і цінності тих, хто перебуває при владі, розвиток профспілкового руху, а також застосовувати комплексні показники, зокрема соціально-демографічні.

З метою проведення порівняльного аналізу сучасного стану соціальної політики в економічно розвинутих країнах у дисертаційному дослідженні застосована схема опису та аналізу соціальної політики, що враховує різнопланові теорії та підходи до аналізу публічної політики в цілому й соціальної політики зокрема, й ґрунтується на якісних методах дослідження. Від Ця схема передбачає визначення передумов формування соціальної політики, аналіз ключових соціальних індикаторів, розгляд електоральної поведінки і схвалення цієї політики населенням. Такий підхід дає змогу якнайповніше врахувати мультидисциплінарний характер соціальної політики та вплив різних чинників.

У третьому розділі **„Історичний розвиток і модерна трансформація моделей соціальної політики”** проаналізовано становлення і розвиток соціальної політики низки економічно розвинутих країн з різних континентів, визначено тенденції розвитку моделей соціальної політики, виділених у політичній науці в 1970-1980-х роках.

Проведене автором дослідження засвідчило, що глобалізація „кинула виклик” існуючим моделям соціальної політики економічно розвинутих країн, зокрема, системам оплати праці, зайнятості, соціального страхування, захисту працівників, надання соціальних послуг. Разом із тим, попри спільні тенденції поглиблення фрагментованості ринку праці, приватизації соціальної сфери,

посилення уваги до проблем освіти тощо і, незважаючи на існування міжнародних соціальних стандартів та діяльність наднаціональних утворень, моделі соціальної політики в економічно розвинутих країнах мають виразні особливості, обумовлені традиціями та історичним спадком країни.

Аналізуючи історіологію і сучасну практику ліберальних моделей соціальної політики увагу зосереджено на процесі становлення і сучасних перетворень моделей соціальної політики Великобританії, США, Нової Зеландії.

Зокрема, класичну модель соціальної політики Великобританії науковці визначають як антиколективістську, залишкову або умовно-ліберальну. Її також часто пов'язують із іменем У. Беверіджа, котрий розробив концепцію британської соціальної політики. Цій моделі були властиві фінансування соціальних програм переважно за рахунок загальних державних податків, прагнення використати фонди для цільового забезпечення найбільш потребуючих членів суспільства, які не в стані себе самостійно забезпечити. Разом із тим ідея Беверіджа щодо „держави загального добробуту” призвела до виникнення розвинутих соціальних програм.

Наш аналіз сучасної моделі соціальної політики Великобританії продемонстрував, що вона об'єднує в собі як наслідки тетчерівської політики впровадження ринкових відносин у соціальну сферу, так і новітні спроби лейбористського уряду щодо поступового переходу до універсальності в окремих соціальних програмах. Отже, британська система соціальної політики дедалі більше стає “змішаною”. Нині вона обумовлена політичним курсом лейбористів, що ґрунтується на ідеях Е. Гідденса, і який отримав назву „Третього шляху”. Ця доктрина вбачає у державі силу, що захищає ефективні громади та волонтерські організації, заохочуючи їхнє зростання з тим, щоб вони самі розв'язували існуючі соціальні проблеми.

Зазначимо, що модель соціальної політики Сполучених Штатів Америки також вважають ліберальною чи навіть “ультраліберальною”, як таку, що спирається на цінності індивідуалізму. До засадничих рис американської моделі відносимо: відсутність уніфікованої системи соціального захисту, мінімалістський підхід до розв'язання соціальних проблем; реалізацію федеральних програм на рівні штатів із подвійним фінансуванням із бюджетів обох рівнів; обов'язкове солідарне соціальне страхування; використання перевірки нужденності в усіх програмах соціальної допомоги; розгалужену мережу добровільного медичного страхування; екстенсивний терапевтичний ухил соціальних послуг, використання “медичної моделі”; існування приватних закладів із надання платних соціальних і медико-соціальних послуг; активну діяльність благодійних організацій; суттєвий вплив на соціальні програми корпоративних інтересів. Згідно з проаналізованими джерелами в останнє десятиріччя в США спостерігається поглиблення лібералізації соціального забезпечення, скорочення фінансування соціальних

програм, лунають дебати з приводу комерціалізації соціального страхування, передусім, пенсійного. Серед інших звертає увагу відмова від впровадження обов'язкового медичного страхування, яке б забезпечило універсальний доступ до медичних послуг, а також тенденцію до зростання безробіття.

Нова Зеландія, попри історичну та культурну близькість з Великобританією, не успадкувала її залишкової моделі соціальної політики. Довгий час новозеландську модель соціальної політики вважали “аномалією”, якій немає місця в класифікаціях 1970-1980-х років.

Наше дослідження довело справедливість точки зору дослідників, які значний розвиток соціальної політики в Новій Зеландії пов'язують із перебуванням при владі першого лейбористського уряду (1935-1949 роки). Дійсно, за законом про соціальне забезпечення від 1938 року було впроваджено безкоштовне медичне обслуговування в лікарнях, універсальну соціальну допомогу сім'ям, низку адресних соціальних виплат, допомогу у фінансуванні будівництва житла тощо. Соціальні програми фінансувалися за рахунок прогресивного прибуткового податку. Повна зайнятість чоловіків та високі стандарти медичного обслуговування також належали до основних рис цієї моделі, як і інтервенціоністська роль держави та обов'язкове членство в профспілках, які брали активну участь у регулюванні виробничих стосунків.

Однак, коли у 1970-ті роки зросли безробіття та інфляція і уряд спробував розв'язати економічні проблеми через посилення монетарної політики, він не зміг подолати фінансової кризи, поліпшити соціально-економічну ситуацію та зменшити потребу у соціальній допомозі. Тому, на нашу думку, у Новій Зеландії неоліберальний поворот у соціальній політиці відбувся швидше та радикальніше, ніж в будь-якій іншій розвинутій країні світу. Відбувся перехід від повного державного соціального забезпечення до його майже цілковитої приватизації, змінилися ідеологічні установки й проголошено більшу особисту відповідальність за власне майбутнє. Таким чином у 1990-ті роки у цій країні сформувалась ліберальна модель соціальної політики.

Генезис та нинішній стан корпоративістських моделей соціальної політики проаналізовано через вивчення історії і сучасного розвитку програм соціальної політики, ідеологічних поглядів на сутність державної соціальної допомоги в таких країнах, як Німеччина, Японія та Бразилія.

Аналіз політологічних джерел показав, що у рамках різних наукових класифікацій модель соціальної політики Німеччини відносять до корпоративістської моделі, моделі Бісмарка або до континентальної моделі тощо. Серед її основних рис можна виділити такі: обов'язкове солідарне соціальне страхування, яке адмініструють неприбуткові, формально незалежні фонди; активна діяльність “соціальних партнерів” і укладання колективних трудових угод; система координації, переговорів і домовленості між корпоративними суб'єктами; надання індивідуальних соціальних послуг

переважно волонтерськими організаціями; високий соціально-правовий статус представників соціальних професій, які мають вищі прибутки, ніж лікарі. Основною ідеологічною домінантою є прив'язаність до трудового стажу людини та концепція “чоловіка-годувальника” (адже соціальне страхування поширюється й на залежних членів родини).

Наше дослідження виявило, що за останні десятиліття модель соціальної політики Німеччини зазнала трансформацій. Зокрема, показовим для нинішньої державної соціальної політики цієї країни, як засвідчують матеріали дослідження, є те, що уряд підтримує самозайнятість та тимчасову зайнятість, обстоює підвищення рівня страхових пенсійних та медичних внесків, а також проведення медичної реформи, спрямованої на скорочення масштабів діяльності лікарняних кас (медичних страхових фондів) та розширення приватного сектору. Крім того, структурні реформи, зумовлені глобальними економічними та демографічними процесами, вагомо вплинули на традиційну корпоративістську модель.

У порівнянні з попередньою країною, японська модель соціальної політики сформувалася у відносно пізній період, в основному в роки правління Ліберально-демократичної партії. До основних рис цієї моделі, на нашу думку, можна віднести: статусний характер соціального забезпечення та покладання на ідею взаємодопомоги; орієнтацію на соціальний захист через здійснення програм соціального страхування за місцем роботи; співіснування системи соціального страхування, здійснюваного роботодавцями, та національної системи соціального страхування; функціонування профспілок як частини корпоративної культури; мінімальний рівень підтримки бідних, практично повну відсутність державних програм соціальної допомоги малозабезпеченим; орієнтацію на догляд за родичами, котрі потребують сторонньої допомоги, в родині; державне субсидювання закладів для дітей, чий батьки працюють; значне державне регулювання соціальних програм.

Дослідження свідчить, що у XXI століття Японія вступила з проблемами, які викликають необхідність переосмислення концепції „суспільства загального добробуту” та модифікацію системи соціального забезпечення, орієнтованої на допомогу в родині.

Дослідження моделі соціальної політики Бразилії показало, що її зазвичай відносять до корпоративістської (консервативної чи патерналістської). Однак, ми вважаємо, що деякі її риси детерміновані її формуванням в умовах авторитарного режиму. Бразильська модель характеризується: орієнтацією на соціальне страхування працівників, які мали формальну зайнятість, і через це – неохопленням соціальним забезпеченням значної частини населення; високою кореляцією між соціальними виплатами й зарплатою та страховим внесками; низькою універсальністю базового соціального захисту та адресністю соціальних програм; низькою пільг і привілеїв для різних професійних груп, котрі досягалися внаслідок

переговорів між соціальними партнерами; високою централізованістю соціальних програм; інституційною фрагментацією, дублюванням функцій, бюрократизмом і технократизмом; високою вартістю адміністрування соціальних програм, неефективним використанням ресурсів; відсутністю механізмів контролю та оцінки соціальних програм; неспроможністю компенсувати соціальні проблеми, спричинені прорахунками в економічній політиці. Після втрати влади військовими соціальна політика держави та ідеологічні погляди на ідею соціального забезпечення, зазнала етапних трансформацій, супроводжуваних популістським дискурсом.

Зокрема, зміни останніх років стосувалися муніципалізації багатьох соціальних програм, розвитку соціальних послуг у громаді, розширення прав на участь у програмах соціального страхування, впровадження приватного пенсійного страхування, посилення політики охорони дитинства й материнства. Проте соціальні індикатори залишаються в Бразилії досить низькими.

При аналізі соціал-демократичних моделей соціальної політики увагу приділено розвитку моделі соціальної політики Швеції і Данії

Більшість дослідників вважає, що особливість шведської моделі полягала в її здатності забезпечувати продуктивність ринку праці у поєднанні із втіленням превентивної соціальної політики. Така стратегія передбачала сильну інтервенціоністську позицію держави, засновану на високих податках, стимулюванні середнього класу до участі в трудовому процесі, значних державних витратах на соціальну сферу та великій кількості працівників державних, зокрема соціальних, служб. Ця модель виявилася вразливою. Кризу, яку пережила Швеція в середині 1990-х років, порівнюють із Великою депресією у США 1930-х років.

Специфічним для нинішньої соціальної політики у Швеції, на нашу думку, можна вважати інкорпорування інструментів та заходів, властивих країнам із ліберальною та корпоративістськими моделями соціального забезпечення. Як засвідчує аналіз соціальних програм та урядових планів, відбувається поступовий перехід до соціального страхування, в тому числі приватних рахунків, виплат, залежних від трудового стажу, та заміна частини універсальних програм соціальної допомоги адресними.

Схожі тенденції спостерігаються і в Данії, де демографічні тенденції спонукають політиків до перегляду існуючої системи соціального забезпечення і медичного обслуговування, тобто до перетворення соціал-демократичної моделі соціальної політики.

Проведений аналіз виявив тенденції змін у моделях соціальної політики різних економічно розвинутих країн: орієнтація на роботу в громаді, посилення ролі наднаціональних утворень, яке виявляється в спробах уніфікації соціальної політики розвинутих держав та підштовхуванні національних урядів країн, що розвиваються, до впровадження таких

соціальних програм, які б забезпечили базові потреби населення. Характерними для багатьох економічно розвинутих країн є поглиблення приватизації частини соціальної сфери (передовсім пенсійне забезпечення, медичне обслуговування тощо), що відбувається частково під тиском наднаціональних організацій, частково через внутрішні чинники, передовсім демографічні та економічні.

Як сучасну тенденцією практично в усіх досліджуваних країнах ми виділяємо збільшення уваги до проблем освіти та зростання інвестування в систему освіти. Практично в усіх країнах прийнято державні програми вдосконалення системи освіти, як середньої, так і вищої, активно впроваджуються гнучкі форми навчання й перенавчання, узгоджені з можливостями фрагментованого ринку праці і зростання структурного безробіття. Відтак збільшується фінансування освіти як гаранта соціальної стабільності.

На підставі вивчення практики реалізації соціальної політики досліджуваних країн, констатується, що перегляд змісту соціальних програм, який відбувався впродовж 1990-х років у багатьох країнах і триває донині, детермінований радше демографічними та фінансовими факторами, аніж ідеологічними чинниками. Разом із тим політична концепція британських нових лейбористів „Третій шлях” стала теоретичним підґрунтям для переосмислення спрямування державних соціальних програм у бік підтримки громад та роботи в ній. Ідея „Третього шляху” стала втіленням прагнення віднайти альтернативний варіант державного регулювання, зокрема соціальною сферою, у змінюваних умовах глобалізованого світу.

Досвід економічно розвинутих країн потрібно врахувати в Україні при розробленні концепцій та основних напрямів соціальної політики, зокрема, щодо реформування існуючих механізмів регулювання соціальних програм, доцільно врахувати сучасні тенденції соціальної політики інших країн. Заслуговує на увагу досвід орієнтації на роботу в громаді, організації мережі формального й неформального догляду в громаді. Перспективним видається одночасне використання різнопланових інструментів соціальної політики, впровадження конкуренції між різними суб'єктами соціальної сфери.

Таким чином, у дисертації було поставлено наукове завдання з'ясування генези формування поглядів на роль держави у соціальному забезпеченні і сучасних перетворень, що відбуваються в моделях соціальної політики економічно розвинутих країн, які є актуальними для теорії та практики. За результатами дослідження запропоноване нове вирішення цього завдання, яке полягає в комплексному розгляді сутності, динаміки та чинників розвитку моделей соціальної політики. Застосування аналітико-евристичних можливостей парадигм політичного аналізу дало змогу теоретично обґрунтувати нинішній стан моделей соціальної політики економічно розвинутих країн, прийти до таких **висновків**.

1. Становлення соціальної політики як міждисциплінарного вчення і політичної практики відбувалося поступово з феодальних часів, особливого розмаху набуло у 80–90-ті роки XIX ст., і триває досі, наповнюючись новим змістом. Її практична реалізація передує теоретичному оформленню, що пояснює існування відмінних підходів до пояснення природи, завдань, функцій і оцінок наслідків соціальної політики, визначення її моделей і варіантів реалізації.

2. Соціальна політика у економічно розвинутих країнах фактично являє собою форму політичного компромісу між комуналізмом і лібералізмом. Національні держави змушені будувати свою державну політику, зокрема, в соціальній сфері з врахуванням класових відмінностей, з одного боку, й ґрунтуючись на повазі до індивідуальних прав і свобод, з іншого. У середині XX століття активний розвиток соціальної політики призвів до появи концепцій „держави загального добробуту” і „соціальної ринкової держави”. На нинішньому етапі історичного розвитку відбувається переосмислення цих концепцій з огляду на модернізаційні політичні теорії, економічні та демографічні чинники, уявлення про посилення ролі громад і членів суспільства у соціальному розвитку.

3. Теоретичний і методологічний аналізи концепту „соціальна політика” в історії і теорії політичної думки дають змогу стверджувати, що сучасна соціальна політика є, по-перше, важливим напрямом внутрішньої політики будь-якої держави, спрямованим на збереження соціальної стабільності; по-друге, соціальним інститутом, завданням якого є відтворення соціальної структури з метою самозбереження; по-третє, відкритою системою, компонентами якої є формальні інститути, що відповідають за розроблення та реалізацію політичних заходів, політичні партії і зацікавлені групи, для цієї системи важливі взаємозв'язки між потребами, законами, службами, послугами, результатами впровадження програм.

4. Порівняльний аналіз моделей соціальної політики, наявних у зарубіжній і вітчизняній політології, дав змогу визначити, що в основі класифікацій переважно перебуває такий суб'єктний показник як роль держави у наданні соціального забезпечення. Так, виділяються ліберальні моделі соціальної політики (Великобританія, США), у яких забезпечення нужденних здійснюється на основі залишкового принципу із фінансуванням за рахунок державних зборів і податків; корпоративістські моделі (Німеччина, Японія), що ґрунтуються на обов'язковому соціальному страхуванні, і соціал-демократичні моделі (Швеція), де перерозподіл доходів здійснюється завдяки високому рівню оподаткування.

5. На нинішньому етапі в економічно розвинутих країнах існують схожі тенденції розвитку соціальної політики, а саме: посилення орієнтації на роботу в громаді, розвиток волонтерських та комерційних організацій, що надають соціальні послуги, впровадження ринкових відносин у соціальне

страхування, зокрема, поширення приватного пенсійного та медичного страхування, поглиблення адресності програм соціальної допомоги, поширення принципу перевірки матеріального становища при призначенні матеріальної допомоги, зменшення ролі профспілок у регулюванні питань ринку праці.

6. Зміни в соціальній політиці економічно розвинутих країн, які спостерігаються в останні десятиліття, демонструють тенденції до уникнення дихотомії комуналізм-лібералізм. Неоліберальний поворот у політиці, який безпосередньо вплинув на підходи в соціальній політиці, зокрема, на скорочення державних видатків і розвиток ідей ринкової конкуренції у соціальній сфері, не отримав послідовного продовження на глобальному рівні. Натомість на сучасному етапі набуває поширення ідея „Третього шляху”, відповідно до якої держава розглядається як сила, що захищає ефективні громади та волонтерські організації, заохочуючи їх до розв’язання існуючих соціальних проблем. Ця теоретична платформа стає концептуальною основою для формування вихідних засад соціальної політики багатьох країн. Вона співзвучна ідеям „постмодернізації”, яка виходить із розширення індивідуальної свободи людини та створення для неї можливостей вибору, в тому числі й у соціальній сфері.

7. Перетворення соціальної політики у економічно розвинутих країнах світу дають підстави констатувати посилення ролі наднаціональних утворень (ООН та його агенції, Світовий банк, Європейський Союз тощо), яке виявляється в спробах гармонізації соціальних програм, насамперед базових програм соціального забезпечення, що стимулює до переосмислення вихідних засад формування моделей соціальної політики.

8. Моделі соціальної політики в економічно розвинутих країнах зберігають значну частину властивих їм історичних рис, інструментів розв’язання соціальних проблем та традиційних джерел фінансування соціальних програм. Процеси глобалізації не призвели до уніфікації соціальних програм та поглядів на соціальну політику: виділення ресурсів на державні соціальні програми, тобто суспільний перерозподіл прибутків, залежить не від рівня економічного розвитку країни чи її природних багатств, а від суспільних цінностей, що домінують у конкретній країні, зокрема, уявлень про соціальну справедливість.

9. Вагомий чинник, що визначає зміст і напрям перетворень соціальної політики, – демографічна структура населення: у країнах, де спостерігається постаріння нації, пріоритетом є перегляд солідарних схем страхування у бік їх індивідуалізації, впровадження програм довготривалого догляду, залучення людей похилого віку до ринку праці; у країнах, де значною є частка населення віком до 15 років, домінують програми охорони материнства і дитинства, здебільшого побудовані за універсальним принципом.

10. Зарубіжний досвід соціальної політики має важливе значення для

України, яка знаходиться у пошуку дієвої моделі соціального захисту, охорони здоров'я, регулювання трудових відносин. Визначення стратегічних напрямів розвитку соціальної сфери в Україні потребує врахування сучасних тенденцій змін у моделях соціальної політики: одночасне використання інструментів та засобів політики, властивих різним моделям соціальної політики, децентралізацію й диверсифікацію надання соціальних послуг, створення умов для розвитку конкуренції в соціальній сфері через стимулювання діяльності волонтерських громадських і приватних організацій.

**Основні положення дисертаційного дослідження
викладені у таких публікаціях автора:**

1. Семигіна Т. Соціальна політика у глобальному вимірі: Монографія. – К.: Пульсари, 2003. – 252 с.
2. Семигіна Т.В. Порівняльне дослідження публічної політики в соціальній сфері: теоретико-методологічний аспект // Система розроблення і здійснення публічних політик в Україні: Кол. моногр. / За заг. ред. О.П. Дем'янчука. – К.: Факт, 2004. – С. 63-73.
3. Семигіна Т. Порівняльна соціальна політика: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2005. – 276 с.
4. Семигіна Т.В. Традиційні моделі соціальної політики в умовах глобалізації // Людина і політика. – 2004. – № 1. – С. 134-143.
5. Семигіна Т.В. Типологізація соціальної політики як концепт сучасної політичної науки // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Випуск 66. – С.155-163.
6. Семигіна Т.В. Соціальна політика – компроміс між комуналізмом і лібералізмом? // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Випуск 67. – С.166-175.
7. Семигіна Т. Глобальні соціальні проблеми та національні моделі їх розв'язання // Магістеріум. – Випуск 10: Політичні студії. – К.: Стилос, 2002. – С. 69-77.
8. Семигіна Т. Національні моделі соціальної політики: Глобальний рух до неолібералізму? // Соціальна політика і соціальна робота. – 2003. – № 1. – С. 45-60.
9. Семигіна Т.В. Політика охорони здоров'я в світі: на перехресті ідей та концепцій // Соціальна політика і соціальна робота. – 2004. – № 4. – С. 90-105.
10. Семигіна Т. Соціальна політика економічно розвинутих країн в умовах глобалізації // Магістеріум. – Випуск 15: Соціальна робота і охорона здоров'я. – К., 2004. – С. 79-84.
11. Семигіна Т. Етичний вимір політики охорони здоров'я // Соціальна

політика і соціальна робота. – 2006. – № 1. – С. 39-51.

12. Семигіна Т.В. Методичні матеріали до курсу “Порівняльна соціальна політика” / НаУКМА. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2004. – 35с.

13. Семигіна Т.В. Моделі соціальної політики в умовах глобалізації // Збірник матеріалів II науково-практичної конференції “Сучасні проблеми управління”, 27-28 листопада 2003 р. – К.: Хімджест, 2003. – Ч. 2. – С. 13-14.

14. Семигіна Т. Організація надання соціальних послуг на рівні громади як загальна тенденція розвитку соціальної роботи // Соціальна політика, соціальна робота й охорона здоров'я: як Україні досягти європейського рівня якості послуг?: Збірка тез конференції / За заг. ред. Т. Семигіної. – К.: Сфера, 2007. – С. 35-39.

АНОТАЦІЯ

Семигіна Т.В. Моделі соціальної політики економічно розвинутих країн: історія і сучасний розвиток. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки. Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ, 2007.

У дисертаційному дослідженні здійснено аналіз формування соціальної політики як галузі державної політики та підходів до типологізації соціальної політики у сучасній політичній науці. Проведено історико-порівняльний аналіз державної соціальної політики низки економічно розвинутих країн (Великобританія, Німеччина, Швеція, США, Бразилія, Японія, Нова Зеландія), які належать до ліберальних, корпоративістських і соціал-демократичних моделей. Виявлено спільні тенденції змін, зокрема, посилення орієнтації на роботу в громаді, впровадження ринкових відносин у соціальне страхування, зменшення ролі профспілок у регулюванні питань ринку праці, зростанні державної підтримки системи освіти та професійного навчання й перенавчання. Разом із тим обґрунтовано, що моделі соціальної політики зберігають значну частину властивих їм історичних рис, інструментів розв'язання соціальних проблем та джерел фінансування соціальних програм.

Ключові слова: соціальна політика, модель соціальної політики, порівняльний аналіз політики, глобалізація, соціальні програми, реформи соціальної сфери, неолібералізм, “Третій шлях”, орієнтація на громади.

АННОТАЦИЯ

Семыгина Т.В. Модели социальной политики экономически развитых стран: история и современное развитие. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.01 – теория и история политической науки. Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова, Киев, 2007.

В диссертационном исследовании осуществлен анализ формирования социальной политики как сферы государственной политики на разных этапах развития общества. Среди основных подходов, определяющих роль государства в социальном обеспечении граждан, выделены: теологический, общественной благотворительности, правовой, социально-административный.

Практическая реализация социальной политики предшествует ее теоретическому оформлению, что и объясняет наличие в политической науке разных взглядов на сущность социальной политики, оценивание ее внедрения и результатов, моделей и вариантов реализации. На основании обобщающего обзора истории развития идей и эволюции форм общественной поддержки от античности до современности определяется теоретическая сущность социальной политики. Выделено два ключевых течения, обуславливающие ценности и способ реализации социальных программ: либерализм и коммунизм, сосуществовавшие на всех этапах становления социальной политики как сферы государственной политики и междисциплинарного научного знания и представляющие разное идеологическое обоснование для стратегий социальной защиты населения.

В работе исследованы современные научные представления о функциях и задачах социальной политики, концепте “модель социальной политики”, типологизации моделей социальной политики, подходы и методы сравнительного анализа политики. Проанализированы классификации социальной политики, предложенные Р. Титмусом (1974), Г. Эспинг-Андерсеном (1980), Р. Мишрой (1981), В. Джорджем и Р. Уилдингом (1985), Ф. Уильямс (1989), У. Лоренцем (1991) и др., а также влияние глобализационных процессов и других факторов на национальные модели социальной политики.

Проведен историко-сравнительный анализ государственной социальной политики ряда стран (Великобритания, Германия, Швеция, США, Бразилия, Япония, Новая Зеландия), представляющих либеральные, корпоративные и социал-демократические модели политики. В качестве предмета исследования взяты модели социальной политики как условные характеристики, дающие представления о ценностях такой политики в конкретной стране, ее целях, задачах, инструментах и формах реализации, взаимосвязи с экономическими, демографическими, политическими и другими факторами.

Выявлены тенденции изменений традиционных моделей социальной политики, в частности, усиление ориентации на работу в сообществе, внедрение рыночных отношений в социальное страхование, уменьшение роли профсоюзов в регулировании вопросов рынка труда, увеличение государственной поддержки системы образования, профессионального обучения и переобучения. Вместе с тем на обширном эмпирическом

материале обосновывается, что модели социальной политики сохраняют значительную часть присущих им исторических, системообразующих черт, инструментов решения социальных проблем и источников финансирования социальных программ. При этом важным фактором, влияющим на изменение социальных программ, выступает демографическая структура населения. В странах, где происходит старение нации, пересмотру подвергаются солидарные схемы социального страхования, привлечение людей пожилого возраста к рынку труда; в странах, где значительная часть населения не достигает возраста 15 лет, доминируют программы поддержки материнства и детства. Изменения в моделях социальной политики определенным образом связаны и с деятельностью международных организаций, стремящихся к гармонизации социальных программ разных стран, в частности базовых программ социального обеспечения. Проведенный анализ показал, что на глобальном уровне не нашел широкого развития неолиберальный поворот в политике, непосредственно повлиявший на социальную политику, поскольку в рамках этого подхода практическими шагами стали сокращение государственных затрат на социальные программы и развитие идей конкуренции в социальной сфере. Вместе с тем нашли поддержку идеи “Третьего пути”, в соответствии с которым государство рассматривается как сила, защищающая эффективные сообщества и волонтерские организации, стимулируя их к решению существующих социальных проблем. Эта теоретическая платформа становится концептуальной основой для формирования социальной политики многих экономически развитых стран. Она созвучна идеям “постмодернизации”, провозглашающим расширение индивидуальной свободы человека и создания для него возможности выбора, в том числе и в социальной сфере.

Ключевые слова: социальная политика, модель социальной политики, сравнительный анализ политики, глобализация, социальные программы, реформы социальной сферы, неолиберализм, “Третий путь”, ориентация на общины.

SUMMARY

Semigina T.V. The Social Policy Models in the Economically Developed Countries: History and Current Development. - Manuscript.

The dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate in Political Sciences at the specialty 23.00.01 –Theory and History of Political Science. M.P. Dragomanov’s National Pedagogic University, Kyiv, 2007.

The thesis research was aimed at analysis of the establishment of social policy as a part of public policy and classifications of social policy in modern political science. Social policy of such countries as United Kingdom, Germany, Sweden, United States of America, Brazil, Japan, New Zealand that represent liberal,

corporative and social-democratic models was examined during the study. Among the main trends that were determined by study are: introducing the community approach to the social services' provision; involving of non-governmental and private organizations to the social services' provision; implementing market approach to social insurance programs; introducing private pension schemes; strengthening of means-tested approach to welfare programs that substitute the solidaristic one; diminishing the trade unions' role in the labor regulation issues; increasing investments into education and turning the nature of labor to 'knowledge-based' and flexible. At the same time the industrialized countries preserve main features of the national models of welfare, social policy tools and sources for social policy financing.

Key words: social policy, social policy model, comparative policy analysis, globalization, social programs, social reforms, neoliberalisation, "Third Way", stress on communities.